

Forskningsprogram Civilt försvar

Befolkningsskydd och övrigt civilförsvar 2024

Det pågående angreppskriget mot Ukraina har visat hur civila fortsätter att drabbas i moderna krig. Redan 2022 var det tydligt att civilbefolkningen och civil infrastruktur attackerades målmedvetet. Snart tre år senare har intensiteten ökat markant. Vid flera tillfällen har flera hundra drönare och missiler använts i luftangrepp mot Ukraina. Detta sätt att föra krig innebär förändrade förutsättningar för tillämpad forskning om befolkningsskydd. Fokus behöver riktas mot behovet av civil-militär samverkan, att följa den vapentekniska utvecklingen, att hantera masskadeutfall i urbana miljöer, samt att hantera säkerhetspolitikens inverkan på befolkningsskyddets förutsättningar. Projektet Befolkningsskydd och övrigt civilt försvar ingår i Forskningsprogram Civilt försvar.

UNDER DE SENASTE trettio åren har intresset för befolkningsskyddsfrågor varit lågt och präglats av ett krisberedskapstänkande. Idag ser situationen annorlunda ut och planeringen ska, enligt regeringens direktiv, dimensioneras för höjd beredskap och krig. Omställningen från kris till krig är dock stor. I krigssituationer behöver förmågan att skydda civilbefolkningen byggas utifrån en potentiell angripares intentioner, politiska mål och vapentekniska resurser, vilket är något helt annat än fredstida krisberedskapsplanering.

Övergången från kris till krig

Inom ramen för projektet Befolkningsskydd och övrigt civilförsvar har FOI under 2024 tagit fasta på denna grundläggande förändring i synen på befolkningsskydd, med en krigssituation som utgångspunkt. Flera av projektets studier har undersökt hur krig som dimensionerande faktor förändrar förutsättningarna för befolkningsskyddsrelaterad beredskapsplanering inom t.ex. strategisk kriskommunikation, sjukvårdskedjan och offentliga lokala institutioner. 2024 års studier har kunnat konstatera att det finns ett stort kunskapsbehov bland kommuner, myndigheter och privata aktörer inom dessa områden. Det är inte bara den praktiska planeringen som under de senaste decennierna har halkat efter och blivit alltför mycket inriktad mot krisfrågor, utan även forskningen om den. Övergången från kris till krig är dock inte enbart en fråga om att bygga kunskap och sprida information. Utifrån ett administrativt perspektiv har krisberedskapsparadigmet

bidragit till att befolkningsskyddsfrågor i högre grad har blivit en kommunal angelägenhet. Genom projektets studier kan det konstateras att när befolkningsskyddet nu ska ställas om, så innebär det att möjligheterna att styra beredskapsplaneringen från central nivå har förändrats. Att rakt av kopiera hur befolkningsskyddet organiserades under kalla kriget är inte längre möjligt. Befolkningsskydd som begrepp har också blivit svårt att uttolka för lokala aktörer vilket skapar otydligheter i fråga om ansvarsförhållanden och finansiering.

Drönarsvärmar och befolkningsskydd

Under 2024 har FOI även undersökt hur drönare och svärmtekniken kan tänkas påverka en angripares vapentekniska förutsättningar i framtiden, och på vilket sätt detta kan komma att spela roll för befolkningsskyddets utformning. FOI:s studier pekar på att svärmtekniken förvisso inte är mogen i alla avseenden, men att dess framtidspotential är stor. Erfarenheter från Ukraina och Mellanöstern gör det tydligt att krigföringen i luften går mot stadigt ökande mängder projektiler och vapenbärare för att på så vis mätta luftförsvaret och därefter bryta igenom. Svärmtekniken kan på några års sikt ytterligare effektivisera den typen av massiva anfall. För befolkningsskyddet innebär detta att balansen mellan luftförsvarsförmåga och skyddsåtgärder måste ses över, och att gamla skyddsmetoder såsom förvarning, snabb informationsdelning, skyddsrum och skyddade utrymmen kan få förnyad betydelse. ■